

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright
31. 05. 2012.

Jason McQuinn

Zašto nisam primitivist

Jason McQuinn
Zašto nisam primitivist
2001

Originalno objavljeno u *Anarchy: A journal of desire armed*, #51, Spring-Summer 2001, Vol. 19, No. 1. Objavljeno uz dozvolu autora.
<http://www.stocitas.org/zasto%20nisam%20primitivist%20tekst.htm>

<http://anarhisticka-biblioteka.net>

2001

uvelike inkorporirati u anarhizam i blisko se tome identificirati, kako unutar anarhističke teorije tako i prakse. Anarho-ljevičarima se ovaj proces neće svidjeti. Neće se svidjeti ni anarho-liberalima i ostalima. Međutim, kritika civilizacije će i dalje biti prisutna, zajedno sa svojom šarenom kritikom napretka i tehnologije. Daljne povećanje svjetskih kriza, nastalih zbog stalnog razvoja kapitala, tehnologije i države, neće dopustiti tim anarhistima da i dalje odbijaju kritiku da bi ignorirali implikacije tih kriza.

Nalazimo se na početku novog stoljeća. Mnogi će reći da nismo ništa bliže anarhiji nego što smo bili prije dva stoljeća u vrijeme Godwina, Courderoya ili Proudhona. Mnogo će ih više reći da smo samo još više odmakli. Ali jesmo li? Uspijemo li razviti snažniju kritiku, koja će se jače odupirati privlačnost-ima ideologije, uspijemo li stvoriti radikalniju i beskompromisniju praksu, možda još uvijek imamo šansu da prizovemo neminovnu revoluciju.

Sadržaj

Uvod	5
Zašto nisam primitivist	7
Izvori primitivizma	9
Fredy Perlman i Fifth Estate	9
John Zerzan	10
Earth First! i duboka ekologija	11
Koji primitivizam?	13
Primitivizam kao ideologija	14
Niti naprijed niti natrag, već kud god želimo	15
Kritika civilizacije, napretka i tehnologija	16

primitivizma kao ideologije koja stoji u nezavidnoj poziciji je stvaranje kompleksnog oblika društva (bez obzira na pojedinačne prepirke) koji jasno zahtijeva ne samo masovne društvene transformacije, tehničke promjene i razmještanje čovječanstva, već brzo odricanje barem deset tisuća godina civilizacijskog razvoja . . . Premalo je reći da time dovedimo u ogroman rizik opstanak nas kao pojedinaca, pa čak i kao vrste (zahvaljujući prvenstveno potencijalnim prijetnjama nuklearnog, kemijskog i biološkog oružja koje bi time bilo pušteno s uzice). Primitivizam može u najboljem slučaju ponuditi samo neodređena obećanja s uvelike sumnjivim rezultatima, čak i pod najprivlačnijim mogućim okolnostima: eventualnom svjetskom demoralizacijom i kapitulacijom najmoćnijih vladajućih klasa, i to bez previše značajnih građanskih ratova u kojima razne frakcije pokušavaju uspostaviti umirući stari poredak, bilo djelomično, bilo u potpunosti. Zbog toga primitivizam, barem u ovom obliku, neće nikad dobiti potporu veću od relativno malog miljea marginalaca nezadovoljnih s političkim prilikama, čak ni pod uvjetima snažnog društvenog kolapsa.

Međutim, kritika civilizacije ne znači ideološko odbijanje svakog povijesnog društvenog razvitka u proteklih deset ili dvadeset tisuća godina. Kritika napretka ne znači povratak prijašnjem načinu života ili pokušaj stvaranja nekog zamišljenog, idealiziranog stanja bez civilizacije. Kritika tehnologije ne znači da ne možemo uspješno raditi na eliminaciji samo najpretjeranijih oblika tehnološke proizvodnje, konzumacije i kontrole, dok one manje intenzivne, manje društveno, i ekološki, štetne oblike tehnologije ostavimo za kasniju transformaciju ili eliminaciju (i istovremeno pokušavamo smanjiti efekt otuđenja). Sve ovo znači da je mnogo snažnije formulirati revolucionarnu poziciju koja se neće tako spremno izopačiti u ideologiju. To znači i da je primitivizam, bez svih svojih ideoloških naginjanja, bolji s drugim imenom.

Kako bi se trebala nazivati revolucionarna društvena perspektiva koja uključuje kritiku civilizacije, napretka i tehnologije, te je integrirana s kritikom otuđenja, ideologije, morala i religije? Ne mogu reći da postoji neka formulacija koja također ne posjeduje značajni potencijal da degenerira u ideologiju. No, sumnjam da bi ona bila gora od „primitivizma”.

Ja ću se i dalje rado identificirati kao „anarhist”, vjerujući da će se s vremenom najvredniji dio kritike sada identificirane kao primitivizam

Međutim, nije ni da mi nužno trebamo ići naprijed u budućnost koju nam pripremaju država i kapital. Kao što nam povijest kazuje, njihov napredak nikad nije bio naš napredak – shvaćen kao znatno smanjenje društvenog otuđenja, pripitomljavanja pa čak i eksploatacije. Samo izvan nepotrebnih, uvijek ideloških, ograničenja nametnutih usmjerenim interpretacijama povijesti, mi smo konačno slobodni postati što god želimo, a ne ono što nam govore nekakvi koncepti napretka (ili povratka). To ne znači da možemo jednostavno ignorirati ono što, kao globalno društvo, danas jesmo. No, to znači da konačno ni jedna ideologija ne može sadržavati i definirati revolucionarni društveni impuls bez da ga ne falsificira. Snaga ovog kritičkog impulsa ima postojanje prije bilo kakvog teoretiziranja prilikom svake kontradikcije koja se javlja između naših neposrednih želja za jedinstvom, neotuđujućim životom i svih trenutnih društvenih odnosa, uloga i institucija koje sprečavaju realizaciju tih želja.

Kritika civilizacije, napretka i tehnologija

Ono što je za nas mnogo važnije od revalorizacije primitivnih zajednica i života unutar njih jest kritičko propitivanje društva u kojem mi danas živimo, te načina na koje nas ono sistematski otuđuje od životnih aktivnosti i opovrgava naše želje za jedinstvenijim i više zadovoljavajućim životom. To propitivanje mora uvijek prvo biti proces negiranja, neminovna kritika naših života upućena iznutra, a ne izvana. Ideološka kritika, dok god sadrži negativnu komponentu, uvijek ostaje centrirana izvan naših života oko neke vrste pozitivnog ideala kojemu se moramo prilagoditi. Snaga njihove (prepojednostavljene) društvene kritike je izvedena iz poricanja nužne centralnosti naših života i perspektiva u istinskoj kritici društvenog otuđenja. Primitivistički milje je razvio i popularizirao kritiku civilizacije, napretka i tehnologije, i to je njegova najveća snaga. Ja sebe ne smatram primitivistom zbog onog što vidim kao neodvojiv ideološki udarac svake teorije koja idealizira pojedini način života (bez obzira da li je ikada postojao ili nije). No, to ne znači da sam manje kritičan prema civilizaciji, tehnologiji i napretku. Tu kritiku rađe gledam kao esencijalnu za produljenje i daljnju radikalizaciju bilo kojeg iskrenog pokušaja stvaranja suvremene društvene kritike. Osnovni zahtjev

Uvod

Nakon gotovo jedanaestogodišnje stanke u anarhističkom izdavaštvu u Hrvatskoj, u proteklih je godinu dana izašlo nekoliko značajnih naslova s područja anarhizma i feminizma od kojih većina pokriva klasični anarhizam ili daje kraći ili dulji pregled anarhističkih ideja kroz povijest. Jedina knjiga koja iskače iz te priče je „Snaga utopije” Dražena Šimleša koja donosi, između ostalog, pregled suvremenog anarhizma. Jednu sastavnicu suvremenog anarhizma čini i primitivizam, teorija koja razvija kritiku civilizacije, tehnologije i napretka, a kod nekih autora i kritiku poljodjelstva i simboličke kulture (John Zezan, npr.).

Primitivizam se kao teorija i posebno praksa proširio u proteklih petnaestak godina, pogotovo u Sjevernoj Americi gdje je prilično jaka struja direktne akcije. Razne grupe i organizacije sprovode direktne akcije, a teorijsko opravdanje pronalaze u primitivizmu, odnosno jednoj od struja primitivizma. U Americi živi i trenutno najpoznatiji primitivist, John Zerzan, čovjek koji bespogovorno odbacuje simboličku kulturu (jezik, brojeve, umjetnost . . .), napredak i tehnologiju, a istovremeno posjeduje radio prijemnik (koji mu njegovi drugovi opraštaju) i televizor (koji mu ne opraštaju, a dragi John na to odgovara da i on mora biti pod narkoticima). Situacija oko Zerzana je prilično složena, posebno u zadnje vrijeme kad mu stiže dosta kritika na račun njegove kontradiktornosti i usudio bih se reći licemjernosti. Zašto licemjernosti? Jednostavno zato što je ekstremno radikal u svojoj kritici, posvećuje knjige Unabomberu, a istovremeno ne prakticira tu svoju priču. Živi u Eugeneu u Oregonu i indirektno „tjera” klince u razbijanje izloga i uništavanje civilizacije (nakon Seattla su neki od njih dobili i godinu, i godinu i pol zatvora – riječ je osobama od 16 do 23 godine), i dok oni tako razbijaju i kasnije čame u zatvoru, caveman John daje interviewe za Sun, gostuje po sveučilištima, drži govore na radiju, putuje po Europi i „strašno” je radikal. I dok tako postaje sve unosnije spominjati među kolegama na fakultetu ime Johna Zerzana, iz samo anarhističkog pokreta mu stižu mnogi prigovori (i opravdani i neopravdani) što je bilo jasno vidljivo i u Seattleu gdje su neki ljudi nosili majice s natpisom: „John Zerzan me može poljubiti u guzicu”.

Osim u Sjevernoj Americi, primitivizam je razvijen i u Velikoj Britaniji gdje se posebno razvija u časopisu *Green Anarchist*. Britanski primitivizam obilježava manje praksa (aktivisti u Britaniji se većinom definiraju kao eko-anarhisti, a ne primitivisti), a više teorijsko laprdanje o dobrim idejama i lošim metodama (Steve Booth).

Dakle, da se vratim samom početku. Cilj ovog eseja je predstavljanje primitivizma kao šarene teorije, kao trenutno najraširenije anarhističke teorije, kao teorije koja se velikim dijelom prakticira, i kao teorije koja, kao što ističe sam autor eseja Jason McQuinn, naginje ideologizaciji. Ovdje nije riječ o čistoj propagandi, ovaj esej je istovremeno informativan i relevantan prikaz primitivizma, i, s druge strane, njegova kritika, upućena od osobe direktno uključene u pokret, a ne nekog izvana. Nadam se da će ovaj kratki pregled primitivizma barem malo pojasniti stvari unutar suvremenog anarhizma, odnosno jednog njegovog dijela. Oni/e koji žele saznati nešto više mogu to učiniti na: www.primitivism.com

Robert Posavec

shvaćena. Sve zajednice danas (i kroz povijest) u postojanju imaju svoju vlastitu povijest i jesu suvremene zajednice u najvažnijem smislu, a to je da postoje u istom svijetu — čak i ako su udaljene od centara moći i bogatstva — u kojem postoje i nacionalne države, multinacionalne korporacije i globalna razmjena robe. Čak su i drevne zajednice, koje su postojale prije pojave poljodjelstva i civilizacije, prihvatile u svoj životni okoliš mnoge nezamislivo različite i inovativne životne stilove. Međutim, pokraj nekih jednostavnih špekulacija, mi nikad nećemo znati kakvi su ti životni stilovi bili, a još manje koji su od njih bili autentično primitivni. To ne znači da ne možemo učiti iz života suvremenih lovaca-sakupljača, vrtlara, nomadskih stočara, pa čak i postojećih agrikulturnih zajednica. To znači da nema nikakvog smisla u prihvaćanju jednog oblika života kao idealnog i nekritički ga slijediti, niti u hipostatiziranju prototipnog primitivnog ideala baziranog na špekulacijama o tome što je moglo biti!

Niti naprijed niti natrag, već kud god želimo

Kao što svaka kritika primitivizma ističe, mi se jednostavno ne možemo vratiti natrag (u određeno vrijeme). To nije zbog toga (kao što većina kritika vjeruje) što su društveni i tehnički napredak ireverzibilni, niti zato što je moderna civilizacija neizbježna. Postoje mnogi povijesni primjeri otpora društvenim i tehničkim inovacijama, te prihvaćanja onog što se obično smatra (od strane onih koji vjeruju u Napredak) ne samo jednostavnim, već manje vrijednim, zastarjelim načinom života. Ono što je najvažnije, mi ne možemo natrag u smislu da se gdje god da odemo kao društvo moramo odvojiti od onog gdje smo danas. Mi smo svi zarobljeni u povijesnom društvenom procesu koji ograničava naše mogućnosti. Kao što to marksisti uvijek ističu, postojeći materijalni uvjeti proizvodnje i društveni odnosi proizvodnje uvelike određuju mogućnost društvene promjene. Iako su anarhisti većinom (i s razlogom) kritični prema postavkama proizvodnje, postaje sve jasnije da postojeći uvjeti društvenog života (u svim njegovim materijalnim i kulturnim dimenzijama) posjeduju inerciju koja svaku pomisao o povratku prijašnjim načinima života čini ekstremno problematičnom.

u harmoniji s prirodom, već i s najmanjim mogućim uplitanjima u sve ostale životinjske i biljne (čak i bakterijske) vrste.

Primitivizam kao ideologija

Iako poštujem i cijenim shvaćanja većine primitivističkih struja, jasno je da postoje problemi s formiranjem kritičke teorije fokusirane oko primitivističkog identiteta (ili bilo kojeg drugog pozitivno shvaćenog identiteta). Kao što je Bob Black rekao:

„Komunističko-anarhistički lovci-sakupljači (jer to oni, da budemo precizni, jesu), i prošlosti i sadašnjosti, jesu važni. Važni su ne zbog svojih uspješnih prilagodbi specifičnoj okolini, budući da se prilagodba, po definiciji, ne može generalizirati, već stoga što su pokazali da je život nekoć bio, te da život može biti, radikalno drugačiji. Poanta nije u ponovnom stvaranju takvoga načina života (iako se nekad i to pokušava), već u razumijevanju da, ako je život toliko suprotan našem moguć, što znamo jer ima povijest dugu milijun godina, možda postoje mogućnosti i za nekim drugim načinom života drugačijim od našeg.” (Bob Black, *Technophilia, An Infantile Disorder*, objavljeno u *Green Anarchist* i na webu: www.primitivism.com)

Da primitivizam uvijek implicira ovako otvoreno, neideološko stajalište, primitivistički identitet bi bio mnogo manji problem. Nažalost, kod mnogih primitivista prisutna idealizirana, hipostatizirana vizija primitivnih zajednica neodoljivo nastoji istisnuti esencijalnu centralnost kritičke teorije. Položaj kritike se brzo premješta s kritičkog samorazumijevanja društvenog i prirodnog svijeta na prihvaćanje unaprijed stvorenog ideala, prema kojemu se svijet (i nečiji osobni život) vrednuje, što je prototipno ideološko stajalište. To praktički neodoljivo podvrgavanje idealizaciji je najveća slabost primitivizma.

To nam posebno jasno postaje kad se pokušava učvrstiti točno značenje „primitivnog”. U životno važnom smislu ne postoje suvremene „primitivne” zajednice, i nema ni jedne potvrđene prototipne primitivne zajednice. Iako ovo znaju mnogi primitivisti, važnost toga nije uvijek

Zašto nisam primitivist

Život lovačko-sakupljačkih zajednica je u proteklih nekoliko godina postao središtem istraživanja za mnoge anarhiste, i to iz nekoliko razloga. Prvi i najočitiiji je — pogledamo li trenutno postojeća anarhistička društva, pretpovijest vrsta činit će nam se zlatnim dobom anarhije, zajedništva, ljudske autonomije i slobode. Razni oblici država, ograničenja društvenog zajedništva, akumulacije mrtvog kapitala su aksiomatski organizacijski principi civiliziranih društava od njihovih samih početaka. Međutim, iz svih postojećih dokaza vidimo da u velikom dijelu pretpovijesti ljudskih vrsta takva društva nisu postojala. Razvoj civilizacije je bio početak stalnog razaranja autonomije pojedinca i zajednice, moći unutar precivilizacijskih društava i načina života koji se još uvijek odupire tome.

Nadalje, u posljednjih nekoliko desetljeća je na području antropologije i arheologije došlo do eksplicitne i (u svojim implikacijama) prilično radikalne revalorizacije života tih neciviliziranih, lovačko-sakupljačkih i vrtlarskih zajednica, kako pretpovijesnih tako i suvremenih. Ta revalorizacija je dovela, kao što su mnogi anarhistički autori istakli (posebno John Zerzan, David Watson [aka George Bradford] i Bob Black), do većeg razumijevanja i poštovanja nekoliko ključnih aspekata života u tim društvima: naglašavanje autonomije pojedinca i zajednice (čak su i vođe tih zajednica odbijali neregipročnu moć), relativan izostanak ratnog stanja, finoća tehnika i alata, anti-radna etika (odbijanje akumuliranja nepotrebnog viška, odbijanje permanentnog nastanjenja koje bi ih privezalo), te njihov naglasak na zajedničkom, senzualnom, slavlju i igri.

Porast ekološke kritike i revalorizacija prirode u zadnjim desetljećima dvadesetog stoljeća odvela je mnoge istraživače u povijesnu potragu za ekološki održivim društvima — društvima koja nisu uništila divljinu, masakrirala život u njoj i eksploatirala sve prirodne resurse. Nezačuđujuće, svaka prava potraga za ekološkim zajednicama i kulturama pretežno rezultira lovačko-sakupljačkim društvima koja nisu nikad (ne izvan situacija u kojima su bila pritisnuta od civilizacija) razvila potrebe za stvaranjem viška hrane i dobara, niti su ignorirala ili uništila srodstvo

sa životinjama i prirodno okruženje. Dugoročna stabilnost i finoća prilagodbe prirodnome okruženju čine od lovačko-sakupljačkih društava održiva društva i održivu ekonomiju par excellence.

Zajednički neuspjesi revolucionarnih društvenih pokreta i nastavljanje marša kapitala i tehnologije, koji nastoji preoblikovati svijet, doveli su u pitanje kao nikad ranije iluzornu ideologiju napretka koji podupire modernu civilizaciju (baš kao i većina opozicijskih pokreta). Napredak koji je obećao neizbježno poboljšanje naših individualnih života i života cijelog čovječanstva (samo ako nastavimo i dalje vjerovati i podržavati kapitalističku tehnologiju) pokazao se nevjerovatno lažnim, šupljim. Sve je teže i teže održavati laž da je život kvalitativno bolji nego u bilo kojoj prijašnjoj epohi. Čak i oni koji se najviše vole zavaravati (ljudi na marginama kapitalističke privilegije, moći i bogatstva) primorani su suočiti se s rastućim sumnjama vezanim uz njihovu racionalnost i njihove etičke vrijednosti, a da ne spominjem njihov zdrav razum (u svijetu globalnog zatopljenja, masovnog uništavanja, kemijskih otrova, globalnog zagađenja, uništavanja tropskih šuma, neishranjenosti „trećeg svijeta” i uvijek prisutne gladi). Pored svega toga prisutna je i sve veća polarizacija između internacionalne elite superbogatih i ogromne mase nemoćnih, bezemljaša i siromašnih. Vrlo je upitno postalo i da li će višestruko zadovoljstvo koje pružaju električno grijanje, klorirana voda, transport i elektronička zabava nadići neprimjetni trošak industrijskog ropstva, programiranog odmora i našeg tobožnjeg pretvaranja u objekte znanstvenog eksperimenta koji ima za svrhu odrediti u kome će se trenutku izgubiti i posljednji trag naše humanosti.

Razvoj suvremenih primitivističkih teorija (posebno anarho-primitivizma) stoga djeluje kao jednostavan, logičan i neizbježan korak naprijed. Primitivizam kao najizbrušeniji i još uvijek ne završen odgovor na epohalne krize s kojima se čovječanstvo suočava zahtijeva ozbiljno razmatranje. Riječ je sigurno o jednom od nekoliko mogućih odgovora koji pokušavaju osmisliti naš izlazak iz ove teške situacije. Međutim, u isto vrijeme mnogi problemi vezani uz primitivizam ostaju nerješeni. Riječ je o potencijalno ozbiljnim problemima vezanim uz samu koncepciju primitivizma kao teorije i prakse. Da bi identificirali neke od najočitijih problema primitivizma i ponudili rješenja, potrebno je navesti i pregledati same izvore te teorije.

pretpostavljenu antropocentričnu perspektivu koja privilegira ljudske vrijednosti i ciljeve specijalno konstruiranom biocentričnom ili eko-centričnom vizijom („perspektivom sjedinjenog prirodnog svijeta”, kao što Lone Wolf Circles kažu). Duboka ekologija nudi prirodnu filozofiju koja se pretapa s prirodnom spiritualnošću, te zajedno opravdavaju ekoprimitivističku perspektivu mnogih aktivista koji se zalažu za značajno smanjenje populacije i smanjenje ili ukidanje industrijske tehnologije, čime bi se reduciralo i otklonilo rastuće uništavanje prirodnog svijeta od strane modernih industrijskih društava. Iako se norveški filozof Arne Naess obično smatra stvaraocem duboke ekologije (Naess nije primitivist), knjiga po kojoj je ona dobila ime je „Deep Ecology” Billa Devalla i Georga Sessionsa (1986.). Naessova knjiga „Ecology, Community and Lifestyle: Outline of an Ecosophy” pojavila se 1990., dok je „Deep Ecology for Twenty-First Century” Georga Sessionsa izašla 1994.

Koji primitivizam?

Kao što se vidi iz ovog kratkog pregleda (koji nužno izostavlja diskusiju o mnogim važnim detaljima, kao i ostale važne sudionike i utjecaje), primitivističke struje ne samo da su raznolike, već su i inkompatibilne. Identificirati se s primitivizmom može značiti različito onima pod utjecajem Fredyja Perlmana ili Davida Watsona, Johna Zerzana ili Arnea Naessa. Fredy Perlman poetički slavi pjesmu i ples primitivnih zajednica, njihovu uronjenost u prirodu i srodstvo s drugim vrstama. Za Davida Watsona primitivizam najprije podrazumijeva poštovanje, veličanje održivog, preindustrijskog (ne nužno i prepoljodjelskog) načina života, koji je, po njegovom vjerovanju, centriran oko plemenske kulture (posebno plemenske religije) i društvenih alata i tehnika. Za Johna Zerzana primitivizam znači stajalište koje zahtijeva kraj svakog mogućeg simboličkog otuđenja te podjele rada, želimo li osjetiti svijet kao ponovno vraćeno zajedništvo iskustava u kojem nema potrebe za religijom, umjetnosti i ostalim simboličkim kompenzacijama. Za one koji su pak pod utjecajem duboke ekologije, primitivizam znači povratak preindustrijskom svijetu, naseljenom malom ljudskom populacijom koja uspijeva živjeti ne samo

i uvelike anarhistička) čini se da je pronašla sebe u traženju filozofskih osnova prikladnih njezinoj ne-urbanoj obrani divljine i ljudske neobuzdanosti, te je pronašla neku neodoljivu municiju, ako ne već koherentnu teoriju, u dubokoj ekologiji. . .

Earth First! kao postojeća, no sigurno ne kompletna, neformalna organizacija ima svoje izvore u urođeničkom eko-anarhizmu Edwarda Abbeya (čiji su radovi-poput „Desert Solitarie” i novela „The Monkey Wrench Gang” bili jako utjecajni) i urođeničkoj radikalnoj zaštiti okoline Davida Foremana i prijatelja. Ustvari, izvorni Earth First! je često podržavao eksplicitni anti-imigracijski stav (sjeverno-američka divljina samo za građane SAD-a i Kanade kao jedini pristup u obrani preostale divljine od rastuće ljudske pljačke miniranjem, izgradnjom cesta, poljoprivrednom eksploatacijom i turizmom, sve u službi masovnog potrošačkog društva) bez osjećaja za razvojem bilo kakve kritičke društvene teorije.

Svejedno, kada se Earth First! jednom proširio izvan jugozapadnog dijela SAD-a i postao fokusom raširenog pokreta koji zastupa direktnu akciju, postalo je jasno da je većina ljudi koji se pridružuju blokadama, marševima, nose transparente i bivaju zatvorenima više nego očito pod utjecajem ne-urođeničkih pokreta šezdesetih i sedamdestih (pokret za ljudska prava, antiratni, antinuklearni, feministički i anarhistički pokreti, i dr.). Kontradikcije između širokog članstva i neformalnog vodstva, koje su izbile oko kontrole Earth First! časopisa, rezultirale su Foremanovim odstupanjem i njegovim pokretanjem Wild Earth časopisa koji se fokusirao na očuvanje prirodnog bogatstvaono što se Foremanu više sviđalo. Novo vodstvo Earth Firsta! (i novi kolektiv okupljen oko časopisa) odražava trenutnu raznolikost aktivista uključenih u Earth First! milje-eklektičku mješavinu liberalnih/reformističkih zaštitara okoline, eko-ljevičara (čak i neki eko-sindikalisti povezani s IWW-om), zelenih, raznih eko-anarhista i mnogih dubokih ekologa. Imajući na umu svu tu raznolikost, ipak je jasno da najveći utjecaj unutar cjelokupnog Earth Firsta! ima duboka ekologija, čak i na one koji se nazivaju primitivistima. To je zbog toga što je Earth First! prije svega pokret koji zastupa direktnu akciju u obrani netaknute prirode, a ne društveno orijentirani pokret, unatoč često radikalnim stavovima mnogih njegovih pripadnika. Duboka ekologija nudi teorijsko opravdanje za stav „prvo priroda, a tek onda društvo” — stav koji prevladava u Earth Firstu!. Ona zamijenjuje

Izvori primitivizma

Postoji nekoliko razvojnih puteva koji su se više ili manje spojili i na taj način oblikovali šarenilo današnje primitivističke teorije i prakse, barem u Sjevernoj Americi (s britanskim primitivizmom nisam toliko upoznat). Međutim, dva ili tri od njih iskaču kao najutjecajniji i najvažniji:

1. struja proizašla iz detroitskih anarho-marksističkih Black & Red, te anarhista koji su surađivali sa časopisom Fifth Estate, uključujući jedno vrijeme i Johna Zerzana, iako su se on i Fifth Estate razišli oko statusa i interpretacije poljodjelstva, kulture i pripitomljavanja.
2. aktivisti proizašli iz Earth First! miljea, često pod utjecajem duboke ekologije, koji promoviraju „Povratak u Pleistocen” (Pleistocen je geološko razdoblje u kojem se javlja ljudska vrsta).

Fredy Perlman i Fifth Estate

Iako su postojale naznake radikalnog primitivizma unutar — pa čak i prije pojave — modernog anarhizma, suvremeni primitivisti najviše duguju Fredyju Perlmanu i detroitском Black & Red kolektivu koji je objavljivao Perlmanov rad, počevši u šezdesetima (1960.). Najutjecajnija od svega je bila njegova vizionarska rekonstrukcija početaka i razvoja civilizacije „Against His-Story, Against Leviathan” objavljena 1983. U tom radu Perlman naslućuje da je civilizacija nastala zbog relativno teških životnih uvjeta u kojima je plemenska elita vidjela mogućnost za izgradnju sustava javnih plovnih kanala. Uspješna izgradnja takvoga sustava zahtijevala je rad mnogih individualaca na način društvenog stroja kojim upravlja plemenska elita. Novi društveni stroj postao je prvi Levijatan, prva civilizacija, koja se stvarala i izrastala kroz ratove, ropstva i izgradnju još većeg društvenog stroja. Situacija s kojom smo danas suočeni je svijet u kojem je potomstvo te prvotne civilizacije uspješno preplavilo čitav globus i pokorilo gotovo sve ljudske zajednice. Međutim, naglašava Perlman, bez obzira što je gotovo svo čovječanstvo zarobljeno unutar civilizacija, unutar Levijatana, otpor još uvijek postoji. Od početaka svog

razvoja, civilizacije se stalno suočavaju s otporom neciviliziranih, slobodnih ljudskih zajednica. Povijest je priča o ranim civilizacijama koje su uništavale relativno slobodne zajednice oko sebe, i to tako da su ih ili inkorporirale ili u potpunosti istrijebile, zatim o civilizacijama koje su se sukobljavale jedna s drugom, civilizacijama koje su inkorporirale, istrijebile ili podjarmile jedna drugu, i tako sve do današnjih dana.

Svejedno, otpor je moguć, i svi mi možemo pronaći naše pradjedstvo u ljudima koji su nekoć bili bez države, bez novca i u nekom dubljem smislu slobodniji.

Vizija Fredyja Perlmana je bila razmatrana i elaborirana od strane ljudi uključenih u Fifth Estate projekt, a najzamjetnije od Davida Watsona, koji je pisao pod mnogim pseudonimima, uključujući i George Bradford. Fifth Estate su u šezdesetima bile underground novine, koje su se sredinom sedamdesetih razvile u revolucionarne anarhističke novine, da bi kasnih osamdesetih postale primitivistički projekt. Misao Fifth Estatea je nedavno napustila neke od svojih radikalnih implikacija s prijašnjih stajališta, no bez obzira na to ona još uvijek predstavlja jednu od glavnih struja suvremenog primitivizma.

Iako se njegov rad jasno bazira na Perlmanovom, Watson je također pridodao neke od svojih zabrinutosti, uključujući daljni razvoj Lewis Mumfordove kritike tehnologije i „megamašine”, obranu primitivističke spiritualnosti i šamanizma, te poziv na novu, istinsku socijalnu ekologiju (koja će izbjeći pogreške Bookchinovog naturalizma, racionalizma i post-oskudnost tehno-urbanizma). Watsonov rad može biti evaluiran u novoj kolekciji njegovih najznačajnijih radova iz osamdesetih, objavljenih u Fifth Estateu, nazvanoj „Against the Megamachine” (1998). On je autor i dviju prethodnih knjiga: „How Deep is Deep Ecology” (1989., pisana pod pseudonimom George Bradford) i „Beyond Bookchin: A Preface to Any Future Social Ecology” (1996.).

John Zerzan

John Zerzan, vjerojatno trenutno najpoznatiji nosač baklji primitivizma u Sjevernoj Americi, počeo je propitivati izvore društvenog otuđenja u seriji eseja također objavljenih u Fifth Estateu kroz osamdesete. Ti

su eseji okupljeni u kolekciji „Elements of Refusal” (1988., drugo izdanje u 1999.). Oni sadrže ekstremnu kritiku centralnih aspekata ljudske kulture – vremena, jezika, brojeva i umjetnosti – te utjecajnu kritiku poljodjelstva, promjene riječnog područja koju Zerzan naziva „bazom civilizacije” (1999., str. 73.). Iako su ti originalni eseji, kako ih se često naziva, objavljeni u Fifth Estateu, oni nisu tamo bili uvijek i dobrodošli. U stvari, svaki broj Fifth Estatea u kojem su se eseji pojavili obično je sadržavao i komentare koji su odlučno odbacivali Zerzanove zaključke. Kada je F. Estate postao umoran od objavljivanja njegovih originalnih eseja i kada je Zerzanu postalo sve teže i teže podnositi očito zgražanje F. Estatea nad njegovom linijom istraživanja, Zerzan se okrenuo drugim mjestima publiciranja, uključujući i Anarchy, kratkotrajni Demolition Derby Michaela Williamsa, te prvobitni engleski Green Anarchist između ostalog. Druga kolekcija njegovih eseja nazvana „Future Primitive and Other Essays” objavljena je suradnjom Anarchyja/CAL Pressa i Automedije 1994. Zerzan je uredio i dvije važne antologije primitivizma: „Questioning Technology” (1988., suuredio s Alice Carnes, drugo izdanje 1991.) i najnoviju „Against Civilization” (1999.).

John Zerzan je općepoznat po svojim nezgrapnim, besmislenim zaključcima u originalnim esejima. U tim esejima i narednim radovima – koji su poznati čitaocima Anarchy magazina – on ultimativno odbacuje svu simboličku kulturu kao otuđujuću i udaljenu od precivilizacijskog, prepripitomljenog stanja ljudske prirode, primitivnog stanja u kojem nema podjele rada. U nekim je krugovima također poznat po svome grljenju Unabombera, kome je posvetio drugo izdanje „Elements of Refusal”, stavljajući na znanje onima koji su možda sumnjali da je on ozbiljan u svojoj kritici i zajedničkoj potrebi za stvaranjem fundamentalno kritičke, nekompromisne prakse.

Earth First! i duboka ekologija

Primitivistička struja koja se razvija iz Earth First! miljea koji zastupa direktnu akciju u obrani „Majke Zemlje” je uvelike prigrllila formulaciju duboke ekologije Arnea Naessa, Billa Devalla i Georga Sessionsa. Ta struja direktne akcije Earth Firsta! (uvelike bazirana u zapadnom SAD-u,